e*forum

Píše Václav Maidl

(E*forum, 19. 08. 2026)

Jestliže se v poslední době v médiích objevuje jméno zapomenutého rakousko-českého autora Friedricha Bruegela a jeho románu *Spiklenci*, je to zásluha Evy Jelínkové, která pro jeho vydání založila vlastní nakladatelství a pro překlad, ještě finančně nezajištěný, získala renomovaného překladatele Jiřího Stromšíka. Je také autorkou fundovaného a pramenně důkladně podloženého doslovu, ve kterém dohání naše znalostní manko týkající se jak Bruegelova života, tak názorů odrážejících se v jeho díle. Nesleduje jeho dílo a zejména jeho stěžejní román izolovaně, nýbrž v kontextu doby a soudobé literatury psané z levicových pozic a šokované politickým vývojem v Sovětském svazu od třicátých let (odkazy na romány Arthura Koestlera *Noc o polednách*, *Moskva – hranice* Jiřího Weila, vzpomínky Hedy Margoliové *Na vlastní kůži*, diptych Jaroslava Žáka *Konec starých časů* a *Na úsvitě nové doby*). Jak se z doslovu dozvídáme, byl Friedrich Bruegel (1897–1955, od mládí aktivní rakouský sociální demokrat, po porážce sociálních demokratů v únoru 1934 v ozbrojeném střetu s austrofašistickým státem emigrant v ČSR) znám v meziválečné době především jako publicista a lyrik. Jeho příspěvky vycházely německy i česky (pestrou paletu jeho publikačních orgánů najde čtenář na s. 340). Na podzim 1938 po mnichovské dohodě emigroval dále – nejdříve do Francie, v důsledku dalšího politického vývoje pak pokračoval jako mnoho jiných emigrantů (viz např. Franz Werfel) přes Španělsko a Portugalsko. Nemířil však do USA či Mexika, nýbrž do Londýna, kde pracoval pro československou exilovou vládu. Po návratu do Prahy v létě 1945 byl nově vzniklým ministerstvem zahraničí vyslán jako legační rada k československé vojenské misi při Spojenecké kontrolní radě v Berlíně, krátce byl v roce 1949 i šéfem mise.

V románu poznáváme dvě význačné Bruegelovy vlastnosti, které osvědčil také ve svém životě: předvídavost a smysl pro registrování a vyhodnocení zdánlivě nepatrných, ale důležitých detailů. Když se měl v roce 1949 stáhnout zpět do Prahy na ministerstvo k údajnému převzetí nové funkce, při jedné služební cestě do Berlína znovu emigroval (detaily na s. 345). Při čekání ve Švýcarsku na vstupní vízum do Velké Británie napsal v krátkém čase román *Spiklenci* (byl dokončen 10. ledna 1950, jak je uvedeno za poslední větou románu). Román byl nejdříve uveřejňován na pokračování v předjaří a na jaře roku 1951 v curyšských novinách *Volksrecht*, ve stejném roce jej vydalo švýcarské nakladatelství Europa Verlag a již o rok později vyšel s velkým ohlasem anglický překlad. Je jen příznačné, že v ještě politicky nevyhraněném Rakousku, rozděleném na okupační zóny vítězných mocností, o románu nepadla ani zmínka.

Pátráme-li po autorových podnětech k napsání románu, byl zřejmě inspirován svými postřehy za pražských návštěv a analýzou situace po únoru 1948. (Zůstane patrně

nevyřešenou otázkou, zda ho mohla nějakým způsobem inspirovat poprava Miloslava Choce a Slavoje Šádka za zastřelení vysokého komunistického funkcionáře Augustina Schramma, která byla vykonána v únoru 1949 a které předcházel rozsáhlý a zmanipulovaný politický proces s desítkami obviněných.) O konkrétní podnět však nejde. Bruegel nepsal román pro české publikum, které už totalitní principy začalo zažívat v realitě, nýbrž jako výstrahu pro demokratické společnosti, v nichž by snad ještě politické hnutí operující s líbivým heslem „vše ve jménu lidu a pro lid“ mohlo získávat příznivce. Pro své varování zvolil přitažlivou formu kriminálního románu, v němž se ovšem nepátrá po pachatelích (ti jsou od počátku známi), nýbrž po iniciátorovi jejich činu, z něhož se vyklube agent provokatér. Postupné odhalování skutečného viníka, zavádějící motivy končící ve slepé uličce, propojení politického zákulisí s vyšetřováním, náznak milostné zápletky – to vše umožnilo Juliu Stieberovi, aby tvar románu blíže specifikoval jako „politický thriller“.**1)** A o ten se skutečně jedná, a to nejen v podobě fikční reality. Bruegel využil znalost prostředí, své analytické schopnosti i již zmíněnou předvídavost, aby pro čtenáře počátku padesátých let stvořil apokalyptickou vizi státu, jenž krok za krokem ruší právní systém a protivníky obviňuje, zatýká a chce z nich vynutit přiznání k nespáchaným činům (v románu demonstrováno na postavě docenta Jablonského). Rozsudky předem určují mocní systému, nikoli soudci – ti jsou jen vykonavateli jejich vůle a v případě nesouhlasu s touto rolí „odejiti“. Zatímco tehdejší západní čtenář mohl děj knihy považovat za mrazivou fikci obdobnou Orwellovu románu *1984*, dnešní český čtenář, poučený o politických procesech po únoru 1948 a v první polovině padesátých let, bude děj knihy vnímat jako dobře vystiženou realitu. Překladatel Petr Dvořáček se k tomu po přečtení soukromě vyjádřil takřka aforisticky: „Výtky, že Bruegel využívá postupů ‚triviální literatury‘, kriminálních románů, nejsou podle mě příliš opodstatněné: poměry prostě měly kriminální charakter.“ O více než čtvrt století později, kdy střední Evropa mezitím zažila vznik demokratického Rakouska, potlačení povstání v Maďarsku a nepokojů v Polsku i okupaci Československa, se v roce 1988 znovu vydaný Bruegelův román v Rakousku setkal s daleko větším porozuměním, respektive hráz ignorance z padesátých let byla prolomena a nahrazena nadšenými recenzemi, chválícími jak výstavbu románu, zejména postupné zvyšování napětí, tak Bruegelovu znalost poměrů a velmi časné odhalení metod stalinské politiky. Žánrově jej recenzenti přiřadili k zábavné literatuře, což jako by snižovalo závažnost tématu. Bruegel jistě nevytvořil literární skvost. Je možno mít výhrady k zjednodušené charakteristice většiny postav, k určitým nelogičnostem v ději (např. když se opatrný hlavní hrdina při nečekaném setkání v kavárně s přítelkyní nejprve na ni sotva odváží pohlédnout, aby nevzbudil podezření, a pak jí desítky minut souvisle vysvětluje svou situaci). Že však autor dokáže vytvořit i postavy přesvědčivější, to předvádí u domovníka Malého a jeho ženy, kteří jsou vylíčeni ve svém oportunním chování a myšlení naprosto věrohodně a ve svém účinku odpudivě.

Nad nedostatky literárního ztvárnění se můžeme pozastavovat, nicméně podstatnější je výpověď knihy, která platí dodnes: Stát je lákavou kořistí mocichtivých politiků a jejich pomahačů, a zmocní-li se ho, je cesta k totalitě otevřena, ať už ji budeme nazývat „silným státem“, nebo říkat, že „chceme stát řídit jako firmu“. V tomto poznání spočívá

důležitost knihy po více jak 70 letech od jejího prvního vydání i důležitost vydání jejího českého překladu.

1) Nerad dělám v recenzi poznámky. Odborný článek Julia Stiebera *Fritz Brügel – ein Renegatenschicksal?* (Zwischenwelt 2014, č. 2–3, s. 65–68) je však snad jediný, který k osobě autora vedle Stieberovy nepublikované dizertace zatím existuje. Za jeho zprostředkování děkuji Evě Jelínkové.

Friedrich Bruegel: *Spiklenci*. Překlad Jiří Stromšík. Nakladatelství Sterne – Eva Jelínková, 2026, 360 s.

www.ipsl.cz